

Matematiska bibliotekets gamla boksamling

Uppdraget:

Under vårterminen 2014 fick undertecknad uppdraget att katalogisera Matematiska institutionens äldre boksamling i den nationella biblioteksdatan Libris, värdera de intressantaste böckerna samt att ta fram uppgifter om de olika donationernas storlek och betydelse.

Historik

Hur den äldre samlingen har vuxit fram är inte helt lätt att beskriva. Givetvis har man redan från början av Matematiska institutionens verksamhet köpt in litteratur och prenumererat på relevanta tidskrifter som behövts för undervisning och forskning. Huvuddelen av den äldre boksamlingen, som nu är katalogiserad i Libris, har dock tillkommit genom donationer.

Hela samlingen består av 741 titlar varav 486 kommer från donationer. Den främste donatorn är Ivar Bendixson (1861-1935), professor vid institutionen åren 1905 till 1927 och under åren 1911 till 1927 också rektor för Stockholms högskola. Tillika var han politiskt engagerad i Stockholm. Av de 741 titlar som ingår i boksamlingen har ca 272 kommit från Bendixsons donation, alltså närmare 40%.

Den näst främste donatorn är Severin Wigert (1871-1941), verksam som amanuens vid institutionen. Wigert disputerade aldrig, men utnämndes till hedersdoktor vid Uppsala universitet. Han donerade 105 titlar till Matematiska institutionen. Därefter kommer Gert Bonnier (1890-1961), professor i ärflihetslära vid Stockholms högskola och Fritz Carlson (1888-1952), professor vid Matematiska institutionen. En intressant donator är Per Adam Siljeström (1815-1892). Han var fysiker, lärare, pedagog samt politiker. Han var också en framstående talesman för bildandet av Stockholms högskola och man får anta att det var därför han skänkte böcker bland annat till Matematiska institutionen.

En särskilt intressant person som intimt hänger ihop med institutionens historia är Gustaf Hjalmar Eneström, mest känd som försäkringsmatematiker, bibliotekarie, matematikhistoriker samt utgivare av tidskriften *Bibliotheca Mathematica*. Enligt hans vilja donerades hans bibliotek och arkiv till Stockholms högskola. Donationsbrevet är underskrivet av Eneströms syster, Emmy Eneström. I donationsbrevet stipuleras det att biblioteket skall hållas samman för all framtid samt "beredas lämplig och värdig plats". Brevsamlingen skall "beredas fullt ändamålsenligt skydd". Eneström avled 1923 och allt tyder på att hans samlingar inkorporerades med högskolans matematiska handbibliotek. I en biografi över honom, utgiven 1950 av K-G. Hagstroem, framgår det att så skedde.

Av någon okänd anledning beslöt större konsistoriet vid Stockholms universitet att deponera hela den Eneströmska samlingen till Kungliga Vetenskapsakademien den 23 november 1962 enligt protokoll. Uppenbarligen hade arkivet som omfattar närmare 20 hyllmeter redan förts över till KVA eftersom arkivförteckningen upprättades redan 1960-1961. En kopia av arkivförteckningen förvaras sist i de låsta skåpen.

Däremot är det oklart när boksamlingen, som omfattar ca 70 hyllmeter, samt ett antal meter småtryck överfördes till KVA, och var den placerades. Enligt en äldre bibliotekarie, verksam

under många år på Vetenskapsakademiens bibliotek (KVAB), fanns det Eneströmska biblioteket i biblioteksdepån i Bålsta 1967. Denna depå öppnade 1962 och allt tyder på att boksamlingen ganska omgående överfördes dit strax efter depositionen 1962. Som nämnts ovan föreskriver testamentet att biblioteket skall hållas samman för all framtid och sannolikt plockades därför hans böcker ut från Matematiska biblioteket och fördes tillbaka till den Eneströmska boksamlingen för att därefter överföras till KVA.

En handskriften kortkatalog över den äldre boksamlingen är placerad i anslutning till böckerna. När denna katalog upprättades och av vem är oklart. När Matematiska institutionen flyttade till sina nuvarande lokaler i Kräftriket gick man 1994 igenom kortkatalogen och en stor mängd böcker från 1500-talet och framåt noterades som saknade. Även böcker som tillhör donationerna var markerade som saknade. En majoritet av de äldre trycken visade sig vid en kontroll stå på sin plats i det Eneströmska biblioteket, idag placerat i ett av SUB:s säkerhetsmagasin. Tiden har inte räckt till för att fullt ut kontrollera vilka böcker som fortfarande saknas.

I denna katalog hade alltså en del av Eneströms böcker katalogiserats vilket visar att en sammanblandning hade skett med institutionens böcker. Kortkatalogen måste alltså ha upprättats innan depositionen till KVA 1962.

Samlingen

Drygt hälften av samlingen består av matematiska arbeten från 1800-talet, 17 titlar från 1700-talet och resten, 349 från de första decennierna av 1900-talet. Såvitt jag kan bedöma ger samlingen en god bild av matematisk forskning, framförallt under andra halvan av 1800-talet och en bit in på 1900-talet. De flesta böckerna i samlingen finns endast på ett fåtal bibliotek i Sverige, framförallt på Institut Mittag-Leffler.

I samlingen ingår också 5 handskrifter, nämligen föreläsninganteckningar av Bendixson och Wigert efter Gösta Mittag-Leffler och Edvard Phragmén. Dessa anteckningar har ett mycket stort vetenskapshistoriskt värde och är nu katalogiserade i Libris. Handskrifterna är placerade sist i bokskåpen.

Donatorerna skänkte inte bara monografier till Matematiska biblioteket utan också tidskriftssviter som idag är sammanförda med de övriga tidskrifterna på biblioteket. Detta är värt att notera om man i framtiden bestämmer sig för att gallra i tidskrifterna.

Härnedan följer ett urval av donatorerna:

Donator	Antal titlar
Ivar Bendixson (1861-1935)	272
Gert Bonnier (1890-1961)	32
Fritz Carlsson (1888-1952)	23
Gustaf Eneström (1852-1923)	11
Gustaf Torsten Montén (1875-1920)	11
Per Adam Siljeström (1815-1892)	11
Carl Severin Wigert (1871-1941)	105

Tryckta källor:

- K-G. Hagstroem, Gustaf Eneström : lärdomshistoriker och försäkringsmatematiker, 1852 till 1923 : Ett svenskt forskaröde i vår egen tid. Stockholm, 1950. 23 sid. Särtryck ur Nordisk Försäkringstidskrift 1950.
- K-G. Hagstroem, Gustaf Hjalmar Eneström. Artikel i: Svenskt biografiskt lexikon, bd. 13(1950)
- K-G. Hagstroem, Gustaf Eneström : till hundraårsminnet av hans födelse. I: Nordisk matematisk tidskrift, bind 1, Oslo 1953, s. 145-155.
- KVA:s årsböcker

Otryckta källor:

Kungliga Vetenskapsakademien, Centrum för vetenskapshistoria

- Wilhelm Odelbergs arkiv
- Gustaf Eneströms arkiv
- KVA:s protokoll

.....

Stockholm i maj, 2014
Clas-Ove Strandberg